

MEMORIAL
Generał Marii Wittek

A.J. XII 2002

adres:
ul. [redacted]
00-461 Warszawa
tel. [redacted]

AK
U-ua
Powst.
Warsz.

TYRAJSKA Teresa
Zofia
zd. Kuklińska
ps. "Iga", "Basia"

3315/USK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — TYRAYSKA Teresa, Zofia
zd. kuklińska
T. 3315/WIK

I. Materiały dokumentacyjne

- I/1 – relacja właściwa ✓ K. 3, 5. 13.
I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora ✓ K. 1, 5. 1.
I/3 – inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ K. 1, 5. 1.

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”): —

- III/1 – dot. rodziny relatora —
III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r. —
III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939 – 1945) —
III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r. —
III/5 – inne... —

IV. Korespondencja ✓ K. 3, 5. 4

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł [tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”] ✓ 1

VI. Fotografie —

I/1 RELACJA WŁASNA

- Relacja własna Tyralskiej Teresy z d. Kuklińskiej,
z dn. 4. XI. 2002r. Msp. oryg. K.3, s. 1-3

7/1/1

Relacja o służbie wojennej - relatorki

I. Kuklińska , od 12.VIII.1945 r. TYRAJSKA Teresa, Zofia pseudonim "Ita" (harcerstwo - niezweryfikowane), "Basia"(AK-zweryfikowane - legitymacja kombatancka). W okresie IX.1944-IV.1945 używałam nazwiska męża "Tyrajska" nie będąc jeszcze mężatką. Urodzona 23.XII.1926 w Warszawie, córka Wacława i Marii z d. Zienkiewicz. Ojciec urzędnik Ministerstwa Spraw Zagranicznych przed i po wojnie. Matka zajmowała się domem i dziećmi. Siostra Miranda ur.1921 r Obecny mój adres : 00-761 Warszawa, ul. , telefon

II. Przed wojną uczennica Szkoły Powszechnej nr 29 w Warszawie przy ul. Zagórnej 9.

III. Kampania wrześniowa 1939 r. Bierny udział w wydarzeniach września 1939r. 1-5 : naloty i bombardowania Warszawy, 5-7 ewakuacja Ministerstwa Spraw Zagranicznych i rodzin urzędniczych do Krzemieńca na Podolu Po zwolnieniu ojca ze służby wyjazd do Zdołbunowa, gdzie 17 września weszła bez walki Armia Czerwona. Po uniknięciu mordu przez Ukraińców powrót pierwszym transportem w stronę Warszawy. Poprzez Zamósć zatrzymanie u rodziny ojca w Tomaszowie Lubelskim. W czasie wyrównywania granicy pomiędzy okupacją niemiecką a radziecką - w pierwszych dniach października wyszli Rosjanie, a weszli Niemcy. Pod koniec listopada 1939 r. powrót do Warszawy.

IV. Życiorys cywilny w czasie wojny
Miejsce zamieszkania Warszawa : ul. Czerniakowska 225. W 1941r. wysiedlenie. Po czym ul. Wierzbowa 11(kątem u rodziny), a od XII.41 r. do Powstania Warszawskiego ul. Twarda 50.

Ukończenie szkoły powszechnej i Zasadniczej Szkoły Zawodowej Handlowej Jednocześnie-na tajnych kompletach-ukończenie Gimnazjum Ogólnokształcącego im Królowej Jadwigi .Rodzina przeżywała duże kłopoty finansowe - ojciec pracował za głodową pensję w Zakładzie Oczyszczania Miasta jako kontroler zmiataaczy ulic - matka wyprzedawała majątek rodzinny Ojciec pracował również społecznie w cywilnej pomocy społecznej RGO

V. Konspiracja . Harcerstwo - przy tajnym Gimnazjum Królowej Jadwigi : szkolenie sanitarne, podstawy łączności (alfabet Morsa), wyjazdy w teren w lasy podwarszawskie (orientacja w terenie) - najważniejsza i trwająca do samego Powstania to pomoc przy przewożeniu paczek żywnościowych i odzieżowych dla więźniów Pawiaka.

Armia Krajowa - Wojskowa Służba Ochrony Powstania (WSOP) V Rejon, V Obód (Warszawa-Mokotów) Batalion "Wilka" Kompania "Globusa"-patrol sanitarny przy d-cy kompanii. Przysięgę odbierał 15.XI.43r. d-ca

./.

drugiej kompanii ppor. "Żyd" (Zygmunt Sadkowski - zginął na Sadybie Czerniakowskiej w czasie Powstania) w obecności szefa Kompanii "Grzyba" (Bolesława Mikołajczyka - zmarłego po wojnie) w pakamerze przy sklepiku spożywczym przy ul. Szrej w Warszawie (dom nie istnieje). Szkolenie wojskowe - prowadził d-cą kompanii "Globus"(Antoni Potocki) w lokalu prywatnym w miejscowości Ursus pod Warszawą. Szkolenie sanitarne - lekarka (pseudonimu a tym bardziej nazwiska nie znam) - w warszawskim szpitalu przy ul.Leszno .

V.Powstanie Warszawskie. Początek Powstania w dzielnicy Sadyba Czerniakowska znajdującej się na obrzeżach Warszawy. Pierwsze strzały, pierwszy ranny, pierwsze meldunki. 2-go sierpnia o świcie wycofanie oddziału do Lasu Kabackiego , a następnie do Lasów Chojnowskich.W tym czasie służba gospodarcza (gotowanie i rozdział posiłków), sanitarna (opatrywanie ran i skaleczeń), łączności (przenoszenie meldunków na Sadybę i rozkazów z Sadyby do Lasu). Jako odznaczenie od dowódcy - pistolet FN " piątka" (w tym czasie większość chłopców nie miała broni.) Kolejni dowódcy : "Globus" (odłączył od oddziału natychmiast po wycofaniu się do Lasu), "Żyd" (zginął na Sadybie w VIII.44.), "Wojtek" (Stanisław Ratajczak)(zmarł po wojnie - najdzielniejszy i najmądrzejszy dowódca)" Gustaw-Andrzej" -(ranny w Lasach Chojnowskich - w czasie Powstania nie powrócił do Warszawy),kpt "Cichy" -cichociemny- Julian Kozłowski (zginął 17 VIII. w Wilanowie),"Odyniec" - Roman Sadowski (opuścił Kompanię z powodu choroby - w dyspozycji Komendanta Sadyby "Jaszczura")"Barnaba" (ranny - był do końca Powstania na Mokotowie poczym trafił do obozu jenieckiego w Murnau, "Roman" (zginął 1.IX. razem z całym Dowództwem Sadyby w Forcie Czerniakowskim w zawalonej w czasie nalotu kazamacie)kpt!"Janusz" Jacek Wyszogrodzki - dowódca od 1.IX. całego batalionu "OAZA", a później połączonych dwóch batalionów "OAZA-RYS" - mieszka w Australii. Sadyba została opanowana przez Niemców 2.IX.44 (Mój oddział pod dowództwem st.sierż."Wojtka" wrócił do Warszawy jeszcze w pierwszej połowie sierpnia jako pierwszy oddział leśny). Niecy rozstrzeliwali powstańców, którym nie udało się w porę wycofać na Mokotów. Natomiast całą ludność cywilną wysiedlili grupując wszystkich w Forcie Czerniakowskim.Niektórzy powstańcy zdołali się ukryć wśród cywili, wśród nich byłem i ja. Przez całą noc Niemcy konwojowali kolumnę mieszkańców Sadyby na Dworzec Zachodni, skąd przewieziono nas koleją elektryczną do obozu w Pruszkowie. W pieszej , nocnej wędrówce pomagały mi iść na

Wenuncjusz
Kukliński

mocno okaleczonych nogach dwie koleżanki - łączniczka-sanitariuszka "Ruta" - Zofia Rucińska (straciłam z nią kontakt w obozie pracy w Bossen koło Frankfurtu nad Odrą) i "Biała Ewa" - dr. Elżbieta Biernacka, która obecnie podała moje nazwisko Fundacji Archiwum Pomorskiego AK.

Pobyty w Pruszkowie trwał kilka godzin - transport do obozu prawie dwie doby. Następnie skierowano mnie do pracy w miejscowości Prieros niedaleko Berlina - najpierw u ogrodnika, a później u innej rodziny niemieckiej jako pomoc domowa .

Podawała^m się za mężatkę, ponieważ Niemcy przy przydziale miejsca pracownicy^{nie} wrozdzielali małżeństw. Używałam nazwiska kolegi (a obecnie mojego męża)nie była^m zupełnie sama w środowisku niemieckim - dzięki temu wybiegowi. Nie miałam żadnych swoich dokumentów, ponieważ, zgodnie z rozkazem zdałam je w chwili wybuchu Powstania.

W pierwszej połowie lutego 1945 r. , wobec zbliżającej się do Berlina ofensywy radzieckiej zbiegliśmy od " naszych Niemców" podejmując próbę przedostania się do Szwajcarii i dalej do Polskiego Wojska. Zamiar ten okazał się zupełnie nierealny - nieomal cudem udało nam się uniknąć obozu koncentracyjnego i dotrzeć do wyzwolenia przez Armię Amerykańską gen. Pattona w dn. 29.IV.44 r. w miejscowości Moosburg w Bawarii. Znajdował tam się wielotysięczny obóz jeńców wojennych, a wśród nich Polaków z Powstania Warszawskiego. Zostałam zweryfikowana jako b. jeńiec wojenny i rozpoczęłam pracę w polskim oddziale. Z Moosburga poprzez Murnau znalazłam się w Burgu (w Hesji)gdzie znajdował się obóz oficerski kobiet - powstańców warszawskich. Tam też 12 VIII. 45 r. zawarłam związek małżeński. Zostałam oddelegowana do pracy w mieszczących w pobliżu obozu Polskich Warsztatów Szkoleniowych gdzie prowadziłam kuchnię i wydawanie posiłków dla mężów, narzeczonych i kolegów poszukujących swoich bliskich w Obozie Kobiet-Oficerów. W wyniku zmieniającej się sytuacji powojennej znalazłam się w dowództwie Kompanii Wartowniczych w miejscowości Fritzlar k/ Kassel jako maszynistka i awansowana do stopnia kaprała. 10 lipca 1946 r. powróciłam do Warszawy jako osoba prywatna. 10.VIII. 46r. urodziłam córkę Marię-Małgorzatę, a 26.II.1948 r. syna Janusza. Do października 1950 r. zajmowałam się tylko wychowaniem dzieci i prowadzeniem domu - wówczas to rozpoczęłam pracę w przedsiębiorstwie RUCH w dziale czasopism zagranicznych importowanych z krajów zachodnich przechodząc różne szczeble od referenta do z-cy kierownika działu uzupełniając jednocześnie wykształcenie średnie wymagane na tych stanowiskach.

Obecnie jestem na emeryturze. Pracuję społecznie w Sekcji Socjalnej Środowiska Żołnierzy Pułku AK "Baszta" i innych Oddziałów Walczących na Mokotowie. Należę do Związku Powstańców Warszawskich.

182002r.

6

I/2 DOKUMENTY (sensu stricto) dot. osoby relatora:

- Zaświadczenie Nr 489843 ln. ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych
Fotogr. Kserokopia, K. 1 s. 1.

ZAŚWIADCZENIE

Nr 489843

TYRAJSKA

Nazwisko

TERESA

Imiona

23.12.1926 WARSZAWA

Data i miejsce urodzenia

Uprawnia do przejazdów
PKP i PKS
wg 50% zniżki

podpis posiadacza zaświadczenia

URZĄD DO SPRAW KOMBATANTÓW
I OSÓB REPRESJONOWANYCH

Niniejsze zaświadczenie uprawnia do ulg i świadczeń określonych w ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. nr 17, poz. 75 z późniejszymi zmianami).

Z upoważnienia
Kierownika Urzędu d/s Kombatantów
i Osób Represjonowanych

23.08.1993

Data

mgr inż. Marian Knapik
pełnomocnik w woj. warszawskim

l.dz. 4001 WSK 2002

RODZAJE I OKRESY
ZALICZANE DO UPRAWNIEŃ
USTAWOWYCH

Okresy		Wyszczególnienie	Przepis ustawy
od	do		
11 1943	08 1944	ARMIA KRAJOWA W TYM POWST. WARSZAWSKIE	1/2/3

łącznie: lat miesięcy 10

Zmiana: lat Z upoważnienia
Kierownika Urzędu d/s Kombatantów
i Osób Represjonowanych

mgr inż. Marian Knapik
pełnomocnik w woj. warszawskim

Adres zamieszkania

00-761 WARSZAWA

W-65747

l.dz. 4001 WSK 2002

II. Materiały uzupełniające relację:
- Odszkodowania relatorki Tyrajskiej Teresy. Msp. Ks 670, k. 1, s. 1.

Odzn.: Warszawski Krzyż Powstańczy	-1982r	11/1
Krzyż Partyzancki	-1994r	
Krzyż Armii Krajowej	-1974r	
Medal Wojska	-1990r	
Medal "Za Warszawę 1939-1945"	-1994r	
Medal 40-lecia PRL	-1994r	
Medal "Za długoletnie pożycie małżeńskie"	-1995r	
Odznaka "Za zasługi dla PZW Prasa-Książka-Ruch"	-1985r	
Odznaka Pamiątkowa "Akcji Burza"	-1995r	
Odznaka "Weterana Walk o Niepodległość"	-1995r	

L. ds 4001 LSK 2002

IV KORESPONDENCJA

- 22.10.2002 - list Fund. do Teresy Tyrąjskiej. Msp. kopia,
K. 1, s. 1-2.
- 3. listop. 2002 r list T. Tyrąjskiej do Fundacji. Msp. oryg.
K. 1, s. 3.
- 12.12.2002 - list Fundacji do T. Tyrąjskiej. Msp. kopia,
K. 1, s. 4.

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie Armii Krajowej
ul. W. Garbary 2, 87-100 TORUŃ

Toruń, dnia 22.10.2002 r.

MEMORIAŁ
General Marii Wittek

Teresa Tyrajska

ul.

00-761 Warszawa

1.dz.3828 WSK 2002

(kopie)

Szanowna Pani,

Jestem dokumentalistką Działu: Archiwum Wojennej Służby Kobiet, który jest jednym z trzech działów Fundacji „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”, działającej od 1990 roku w Toruniu. Na zbiory Archiwum WSK składają się materiały dotyczące wojennej działalności kobiet, przekazane nam przez Kombatantki lub ich rodziny.

Za pośrednictwem p. dr Elżbiety Biernackiej otrzymaliśmy Pani adres, dlatego też ośmielam się zwrócić do Pani z uprzejmą prośbą o pomoc i współpracę. Bylibyśmy niezmiernie wdzięczni, gdyby zechciała Pani przesłać nam jakiegokolwiek materiały dotyczące Pani działalności konspiracyjnej. Bardzo proszę, jeśli to możliwe o opisową relację na podstawie schematu, który załączam do listu. Szczególnie zależy nam na wszelkich dokumentach dotyczących Pani życia, takich jak np. metryka urodzenia, świadectwa szkolne, legitymacje, dokumenty poświadczające nadanie stopni wojskowych, medali, odznaczeń. Bylibyśmy bardzo wdzięczni za przesłanie choćby kserokopii. Proszę również o zdjęcia z okresu wojny, a także współczesne. Wszystkie te materiały są niezwykle cenne dla badaczy zajmujących się tą problematyką.

Bardzo proszę również o adresy innych Kombatantek, a ja chętnie podejmę korespondencję z Nimi. W załączeniu przesyłam informacje dotyczące naszej działalności. Mam również przyjemność przesłać Pani zaproszenie na XII Sesję

Popularnonaukową, która odbędzie się 16 listopada 2002 roku w Toruniu. Bardzo serdecznie Panią pozdrawiam i zapraszam do współpracy w ramach Memoriału.

Z wyrazami szacunku

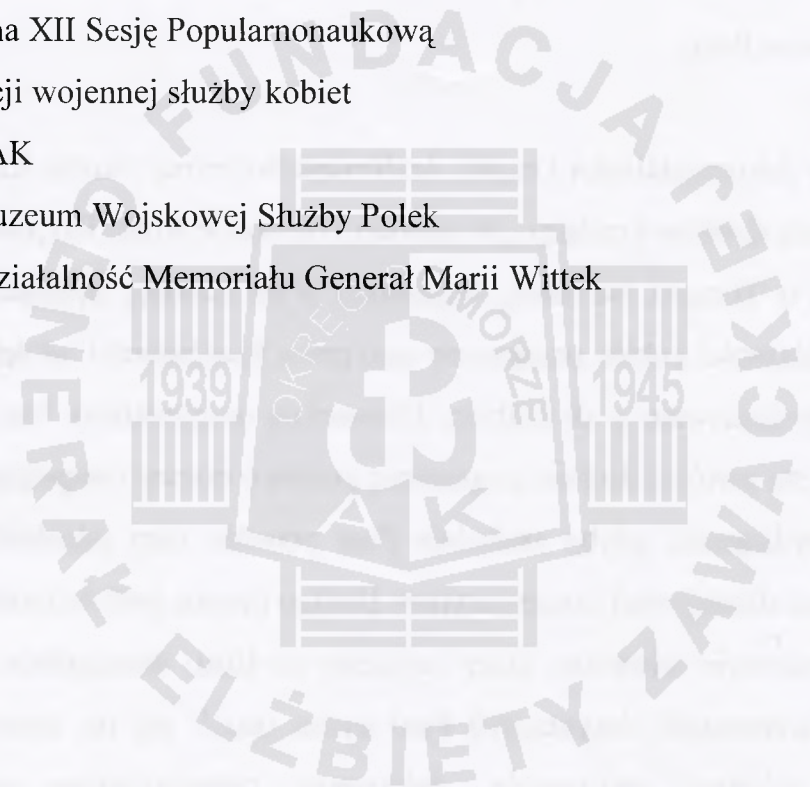
Anna Jurkiewicz

Anna Jurkiewicz

Dokumentalistka Działu: Archiwum WSK

Załącznik:

1. Zaproszenia na XII Sesję Popularnonaukową
2. Schemat relacji wojennej służby kobiet
3. Ulotka FAPAK
4. Powstanie Muzeum Wojskowej Służby Polek
5. Powstanie i działalność Memoriału Generali Marii Wittek

Teresa Tyrajska
00-761 Warszawa
ul.

Warszawa, dn. 3 listopada 2002 r.

IV/3

Fundacja "Archiwum Pomorskie AK "
Archiwum WSK
Pani Anna Jurkiewicz

Szanowna Pani !

Bardzo dziękuję za zaproszenie na XII Sesję Popularnonaukową na temat "Wojennej służby Polek w II wojnie światowej" i na III Zjazd Kombatantek. Niestety, nie będę mogła wziąć udziału w tych uroczystościach. Wszystkim koleżnkom przesyłam serdeczne pozdrowienia, a organizatorom życzenia pomyślnych wyników obrad.

Ku chwale Ojczyzny !

PS. Zgodnie z życzeniem przesyłam
"Relację o własnej służbie wojennej "

Wpłynęło dnia 8.11.
Ldz. 4001 WSK 2002

IV/4

Toruń, dnia 12.12.2002 r.

L.dz. 4955/02/WSK

FUNDACJA
Ciepły Zachęty

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie
ul. W. G. bary 2,
87-100 TORUŃ

Pani Teresa Tyrajska
ul.
00-761 Warszawa

Szanowna Pani,

Bardzo serdecznie dziękuję za przekazane materiały dotyczące Pani działalności konspiracyjnej: relacje o służbie wojennej oraz kopie zaświadczenia Nr 489843 Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Przekazane materiały stały się podstawą do utworzeniateczki osobowej o numerze inwentarzowym 3315/WSK.

W naszej Fundacji dążymy do zebrania jak najdokładniejszych i jak najpełniejszych informacji dotyczących działalności konspiracyjnej kobiet, dlatego też proszę o dalsze materiały. Może zechciałaby Pani uzupełnić własne materiały o kopie innych dokumentów, a także o zdjęcia z czasów wojny jak i powojenne.

Przy naszej Fundacji powstaje Muzeum Wojskowej Służby Polek, w którym gromadzimy dokumenty, odznaczenia i pamiątki z okresu okupacji. Zgromadzone przez nas eksponaty są prezentowane obecnie na wystawie pt. „Wojskowa Służba Polek” w Muzeum Okręgowym w Toruniu (Dom Eskenów, ul. Łazienna 16). Jeśli zechciałaby Pani przekazać nam swoje pamiątki obiecujemy otoczyć je opieką, a w przyszłości zaprezentować na podobnych wystawach.

W swojej relacji pisze Pani, że należy do Środowiska Żołnierzy Pułku AK „Basztka” i innych Oddziałów Walczących na Mokotowie, dlatego ponawiam prośbę o umożliwienie kontaktu z innymi Paniąmi Kombatantkami.

Bardzo serdecznie Panią pozdrawiam.

Z wyrazami szacunku

Anna Jurkiewicz
Anna Jurkiewicz

Dokumentalistka Działu: Archiwum WSK

J. 3315 / WSK

AK
Warszawa
Poczt. Warsz.

TYRAJSKA Teresa Zofia
z d. Kuklińska
ps. "Ista", "Basia"

v. Wypisy ze źródeł - nazwiskowe karty
informacyjne: 1.

i

J. 3315/WSK

AK
Warszawa
Powst. Warsz.

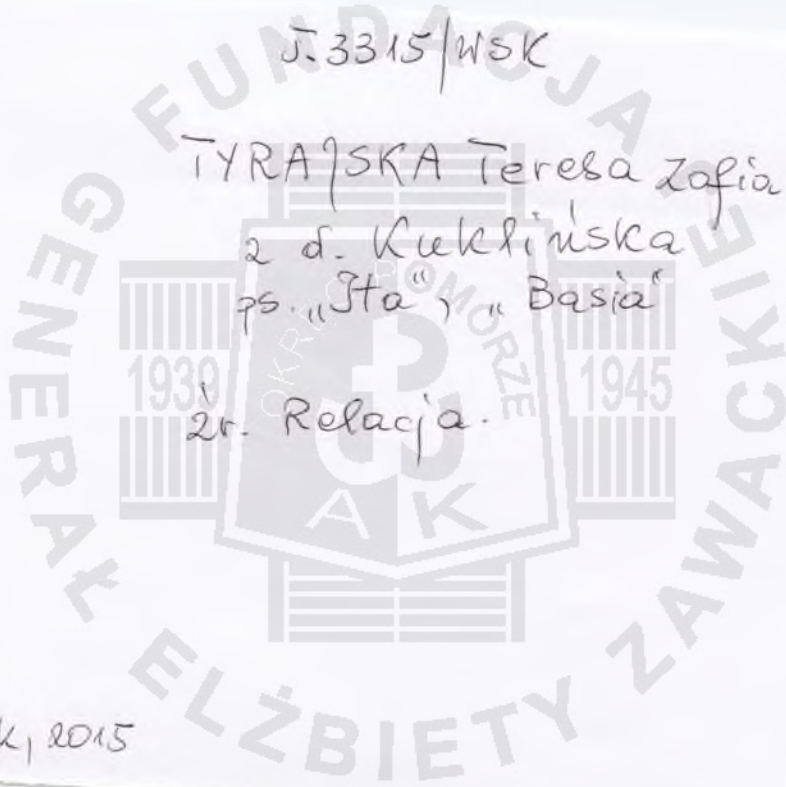
TYRAJSKA Teresa Zofia

2 d. Kuklińska

ps. "Ita", "Basia"

2r. Relacja.

B. Rojek, 2015

TYRAJSKA Teresa Zofia

